

MOTIVĀCIJAS VEIDOŠANA KOGNITĪVAS MĀCĪŠANĀS NORISĒ MŪZIKAS MĀCĪBĀS 12-13 GADUS VECIEM SKOLĒNIEM

Creation of Learning Motivation in the Process of Cognitive Learning in Teaching Music to 12-13 Years Old Pupils

Iveta Kepule
Rēzeknes Augstskola

Abstract. *Creation of learning motivation is one of the main problems of the school. Motivation is the basis for self-improvement; its fulfillment facilitates development of the personality and encourages a pupil to study better in order to reach the set goal. If the teacher knows the reasons for the learning motivation of the pupils, he or she can select the methods and techniques, which could stimulate the inquiry process, and in addition to development of various skills and abilities would increase also the pupils' learning motivation. The purpose of the article - to identify the factors for creation of learning motivation for 12-13 years old pupils, based on studying and interpretation of scientific literature and teaching experience. Methods – analysis of scientific literature, questionnaires and data processing using SPSS software. The study actualizes relation of the pupils' learning motivation with their learning activities in the cognitive learning process during the music lesson. The results obtained as the result of the study provide for an opportunity to have discussions regarding the understanding of pupils regarding the need to study.*

Keywords: *cognitive learning process, learning motivation, learning activity, in the music lesson, in teaching music, pupil, teacher.*

Ievads

Zināšanas cilvēkam nepieciešamas, lai orientētos apkārtējā pasaulē, lai izskaidrotu un paredzētu notikumus, lai plānotu un realizētu darbību un izstrādātu citas jaunas zināšanas. Skolotāji daudz laika veltī faktiem, jēdzieniem, principiem un izziņas prasmēm, kas svarīgas konkrētā mācību priekšmetā. Tāpēc viņiem jāizprot veidi, kādos tiek apgūta un apstrādāta būtiska informācija.

Motivācija ir veids kā gūt labākus mācību panākumus. Motivācijā notiek mijiedarbība starp ārējām ietekmēm un cilvēka iekšējo stāvokli, ar viņa vajadzībām un citiem psihiskiem veidojumiem, kuri ietver sevī iedzimto un iegūto pieredzi. Sekmīga mācību pieredze ir spēcīgs mācību motivētājs. Dažāda veida intereses un vērtību izpratne ir skolēna izglītības rezultāts, tātad motivācija ir gan mācību mērķis, gan līdzeklis. Tātad sabiedrība ir atkarīga no skolas ne tikai mācību priekšmetu apgūvē, bet arī tāpēc, ka skola rada nepieciešamību gūt panākumus turpmākajā dzīvē.

Mācību motivācijas veidošana ir viena no skolas centrālajām problēmām. Motivācija ir pašpilnveides pamats, tās realizēšana veicina personības attīstību, mudina skolēnu labāk mācīties, lai sasniegtu nosprausto mērķi. Skolotājam, pārziņot skolēnu mācību motivācijas iemeslus, iespējams izvēlēties tādas

metodes un paņēmienus, kuri veicinātu izziņas procesu, paralēli dažādu prasmju un iemaņu attīstīšanai paaugstinātu arī skolēnu mācīšanās motivāciju.

Raksta mērķis - pamatojoties uz zinātniskās literatūras un pedagoģiskās pieredzes izpēti un interpretāciju, identificēt 12-13 gadus vecu skolēnu mācību motivācijas veidošanās faktoros

Metodes – zinātniskās literatūras analīze, anketēšana, datu apstrāde SPSS programmā. Pētījums aktualizē skolēnu mācību motivācijas saistību ar skolēnu mācību darbībām kognitīvā mācību procesā mūzikas stundā. Pētījumā iegūtie rezultāti rosina diskusiju par skolēnu izpratni nepieciešamībai mācīties.

Kognitīvās mācīšanās psiholoģijas saikne ar mācību motivāciju

„Mācīšanās” ir sarežģīts jēdziens, kam nevar dot vienozīmīgu definīciju. Lielākā atšķirība ir tā, vai skolēns tik uzskatīts par objektu vai par subjektu mācību procesā. Mācīšanās ir kognitīvs process, kurā indivīds pārveido un attīsta savas zināšanas, savu saprašanu un savas prasmes.

Kognitīvā psiholoģija (latīņu: *cognitio* - izziņāšana, priekšstats, jēdziens) ir psiholoģijas virziens, kas pēta cilvēka informācijas apstrādes procesus un to likumsakarības, cilvēka uzmanību, uztveri, zināšanu reprezentāciju, atmiņu, valodu, domāšanu, problēmu risināšanu, radošumu, lēmumu pieņemšanu, mākslīgo un cilvēka intelektu, kā arī kognitīvo attīstību.

Kognitīvā psiholoģija pēta to, kādā veidā cilvēku smadzenes domā un mācās (Williams, 1997). Tātad kognitīvās psiholoģijas galvenā interese ir tieši tas, kā zināšanas tiek organizētas tieši smadzenēs, kā smadzenes darbojas mācīšanās procesā. Balstoties uz šo pieeju, tiek uzskatīts, ka katrām mācībām ir spējām vai nozīmei atbilstošs saturs. Kognitīvās psiholoģijas pārstāvji uztver cilvēku kā „informācijas apstrādes sistēmu”. Cilvēciskā mācīšanās līdz ar to tiek izprasta kā informācijas apstrādes process, kurā skolēns izmanto mijiedarbību starp jau esošajām zināšanu struktūrām un apkārtējās pasaules parādībām. Kaut kas tiek iemācīts tikai tad, kad jau ir notikusi šī mijiedarbība starp jau esošajām zināšanām un jauno informāciju. Ideja sakņojas Ž. Piažē pamatotajā dialektiskajā saiknē starp objektu un subjektu, objekta un subjekta nedalāmībā un mijiedarbībā, tādējādi organizējot intelekta un domāšanas operācijas (Пиаже, 1965). Intelektu tiek skatīts kā ārējās pasaules un subjekta mijiedarbība. Intelektuālā darbība veidojas subjekta materiālās darbībās, tās elementi ir subjekta iekšējā darbība, kas kļūst par kognitīvām operācijām tikai tad, kad tās koordinējas viena ar otru veidojot noturīgas un tajā pašā laikā elastīgas mentālas struktūras (Пиаже, 1994). Ž. Piažē kā izziņas teorijas pamatlicējs galvenokārt nodarbojas ar mācīšanās kognitīvo pusi, uzskatot, ka cilvēka mācīšanās spēja ir īpašība, kas attīstās līdzīgi citām sugu specifiskām īpašībām. Piažē konstruktīvā mācību izpratne ir tas, ka cilvēks caur mācīšanos un izziņu pats konstruē savu apkārtnes izpratni, kas pilnīgi noliedz, ka cilvēku kāds, piemēram, skolotājs, var „piepildīt ar zināšanām vai prasmēm” (Maslo, 2003). Saistot kognitīvo operāciju

veidošanos ar mācību procesu, redzam, ka kognitīvais komponents izpaužas skolēnu attieksmē pret apkārtējo vidi, kad skolēns vēro, analizē, salīdzina, izzina likumsakarības, meklē problēmuzdevumu risinājumu, iegaumē faktus, jēdzienus, reproducē un lieto tos praktiskajā darbībā. Motivācijas komponents ir saistīts ar skolēna vajadzībām, interesēm, emocijām un citiem rosinātājiem, kas virza un aktivizē skolēna darbību, emocionāli motivējošus mācīšanās rādītājus (Baltušīte, 2006).

Kognitīvā psiholoģija uzskata, ka mācīšanos var analizēt, pētīt, kā cilvēki pieņem informāciju, ko savukārt ietekmē tādi faktori kā uzmanība, percepcija, atmiņa. Teorija balstās uz pieņēmumu, ka visi cilvēki ir spējīgi veidot, mainīt un pārkārtot viņiem raksturīgo notikumu interpretāciju vai tās veidu (Karpova, 1998).

Kognitīvā virziena piekritējus „vilināja dators kā efektīvs prāta darbības modelis, taču viņi aizmirsā, ka īstā prāta programmatisko nodrošinājumu veido juceklīgu, drudzainu nervu impulsu mudžeklis, kam nav nekā kopīga ar datora diskētē ierakstīto datu bāzi – šo moderno prāta aizstājēju” (Goulmens, 2001,70). Mūsdienās kognitīvais uzskats pamazām sācis mainīties, jo tiek pieņemts, ka cilvēka prāta modelis, kurā trūkst emociju, ir nepilnīgs. Tādējādi, organizējot skolēnu mācīšanos, vajadzīgi tādi apstākļi, kas stimulēs mācību motivācijas veidošanos un rosinās skolēnu iepazīt ne tikai mācību vielas saturu, bet arī apzināties tās vērtību un prasmi izmantot iegūtās zināšanas.

Mācīšanās stratēģijas veido izziņas darbības, kuras pastāv neatkarīgi no uzdevuma izpildē tieši iesaistītajiem procesiem (Pressley & Woloshyn, 1990). Cilvēki, kuru mācīšanās ir efektīva, aktīvāk iesaistās paši savā mācīšanās procesā un izmanto vairāk mācīšanās stratēģiju nekā cilvēki, kuru mācīšanās nav tik efektīva (Geidžs & Berliners, 1999), tātad mācīšanās stratēģijai ir svarīga loma visos kognitīvās mācīšanās aspektos. Skolēns ar izteiktu vēlmi apgūt zināšanas mācīsies bez ārēja pamudinājuma, gūstot gandarījumu, demonstrējot domāšanas elastību un fantāziju. Tāpēc pozitīva mācīšanās motivācija labvēlīgi ietekmē zināšanu apgūšanas procesu, bet negatīva – rada kavējošu efektu izziņas darbībā, kurā sākotnēji ir psiholoģiska barjera pret mācīšanos (Baltušīte, 2006).

Personības aktivitāte ir tās tieksme paplašināt sakarus ar pasauli uz tipisku un savdabīgu šo sakaru apguves un producēšanas paņēmieni pamata (Vorobjovs, 1996). Kognitīvās aktivitātes stimulēšana mācīšanās laikā parasti uzlabo mācīšanās aktivitāti.

Pēc Piažē pedagoģiskajām idejām, zināšanas nenozīmē prasmi reproducēt to, kas tika demonstrēts. Jaunās zināšanas jāpārtulko izmantojot, tā saucamo „kognitīvo karti”, kura ir katram cilvēkam. Mācīšanās, pēc Piažē, notiek izmantot divas stratēģijas: tas, kas jāmācās, tiek pielāgots tam, kas jau ir zināms (asimilizācija), vai arī cilvēks pielāgo pats sevi jaunajam (akomodācija) (Maslo, 2003). Mācīšanās kā izziņas veida izpratnei būtiska ir Piažē teorija par galveno mācīšanās mehānismu – esošās pieredzes un jaunās informācijas – savstarpējo strukturēšanos akomodācijas un asimilizācijas procesā (Žogla, 2001). Mācīšanās

līdz ar to kļūst par kognitīva konflikta rezultātu – ko skolēns dara ar mācību saturu, nevis ko saturs dara ar skolēnu (Damberg, 1996). Skolotāji bieži ir norūpējušies par to, ka skolēniem trūkst mācību motivācijas un intereses par skolas uzdevumiem. Ir svarīgi saprast, ka viss, ko skolēns dara ir atkarīgs nevis no viņa spējām, bet gan no viņa lēmumiem un motīviem.

Atklājumu mācīšanās kognitīvajā pieejā mūzikas mācībā

Džeroms Bruners ierosināja skolām biežāk izmantot atklājumu mācīšanos. Dž. Bruners par izglītības mērķi uzskata konceptuālās saprašanas un kognitīvo iemaņu un stratēģiju attīstību, nevis faktu informācijas apguvi. Mūzikas mācības kontekstā skolēni izprot, piemēram, tā vai cita laikmeta mūzikas īpatnības, konkrēta mūzikas stila īpatnības. Tas nozīmē formulēt mācību hipotēzes un pārbaudīt tās saviem spēkiem, nevis vienkārši pieņemt skolotāja izteikumus par neapstrīdamu patiesību. Kognitīvās iemaņas un stratēģijas saistībā ar mūzikas mācībām iespējams realizēt apgūstot kādas melodijas interpretāciju, piedāvājot skolēniem atrast savu pavadījuma interpretācijas variantu, neuzspiežot skolotāja izvēlēto solo instrumentu un mūzikas stilu. Par vienu no svarīgākajām skolēna nepieciešamībām Dž. Bruners uzskatīja prasmi „iemācīties kā mācīties”, uzskatot to par izglītības atslēgu (Bruner, 1960). Tā kā jaunas zināšanas vislabāk rodas pietiekami sagatavotā vidē, radās ideja par spirālveida mācību plāniem, kas pārsvarā tiek veidoti mūzikas apguves organizēšanas gaitā. Uz iepriekšējo zināšanu bāzes konkrētas mācību tēmas ietveros tiek padziļināts mācību saturs. Piemēram, apgūstot jēdzienu „skaņkārta”, saistībā ar spirālveida mācību plānu, katrā jaunā izglītības pakāpē skolēns izmanto sarežģītākas kognitīvās iemaņas un stratēģijas, tādējādi atklājot jaunas zināšanas. Skolotājs nedrīkst ļaut atklājumam notikt nekontrolēti. Tātad skolotājs ir sagatavojis skolēnu veicamajam uzdevumam, iepriekš formulējot vispārīgus likumus, principus u.c. noderīgas lietas, lai skolēni varētu izpildīt izvīzīto uzdevumu un sasniegt mērķi. Mācību aktivitātes, kas prasa atklājumu mācīšanās pieeju, motivē audzēkņus, aktīvi iesaista viņu prātus problēmu risināšanai nepieciešamo zināšanu meklēšanai. Saistībā ar mūzikas mācības standartā noteiktajām prasībām (Noteikumi par valsts standartu pamatizglītībā un pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem, 2006) tiek izkopta spēja ieklausīties skaņu pasaulē, uztvert mūziku emocionāli un attīstīt tēlaini asociatīvo domāšanu, kā arī iegūt praktiskai muzicēšanai nepieciešamo pieredzi.

Mācīšanās radošais modelis kognitīvajā pieejā

Šajā mācīšanās modelī kognitīvo mācīšanos uzlūko kā norisi, kurā skolēni aktīvi veido jēgu un nozīmi paši sev (Mayer & Wittrosk, 1996). Par pamatu modelim tiek ņemta K.Rodžera ideja, ka cilvēks izmanto savu pieredzi, lai sevi apzīmētu un noteiktu (Karpova, 1998). Sākot ar atziņu, ka cilvēciskām būtņēm ir dabas potenciāls mācībām, Rodžers izteica domu, ka mācīšanās notiks tikai tad,

kad mācību priekšmets tiks uzskatīts par personīgi nozīmīgu pašam skolēnam un kad skolēns aktīvi piedalīsies mācībās un pieredzes apgūvē (Maslo, 2003). Persona nekad neatrisinās problēmu, ja problēma viņu neinteresēs. Tāpēc, organizējot mācību procesu, skolotājam pastiprināta uzmanība jāpievērš skolēnu motivācijai. Jāizprot, kādi skolēnam svarīgi faktori ietekmē mācību procesu stundā un darbojas kā mācību motivācijas pastiprinātāji. Pamatojoties uz personīgo pedagoģisko pieredzi, mūzikas mācībās liela nozīme ir vides un draugu faktoram. Ja skolēns darbojas vidē, kur mūzikas izglītība tiek uztverta kā nozīmīga izglītības joma, skolēns to uztvers kā pozitīvu motivācijas pastiprinātāju. Arī draugi kā pastiprinātājs ir nozīmīgs mūzikas mācības procesā. Pieredze liecina, ka kopējas muzicēšanas rezultātā veidojas domubiedru grupa, kas arī ir motivācijas pastiprinātājs. Pedagoģiskajā praksē vērojamas situācijas, kurās skolēni iesaistās muzicēšanas procesā tikai draudzības pēc. Saistībā ar Piažē, mudinājums visam atrodas interesē, afektīvajā motivācijā (Piažē, 1980, pēc Furtha, 1987). Ja skolēns ir motivēts darbībai, viņš to veic daudz intensīvāk un efektīvāk. Saistībā ar mūzikas mācībām, mācīšanās radošais modelis ieņem vadošo lomu, jo mācību priekšmeta "Mūzika" mērķis ir sekmēt izglītojamā emocionālo un intelektuālo attīstību, atraisīt radošās spējas, veidojot priekšnoteikumus tam, lai katrs spētu kļūt par aktīvu mūzikas klausītāju vai dažādu veidu mūzikas amatieru kopu dalībnieku (Noteikumi par valsts standartu pamatizglītībā un pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem, 2006). Mūzikas stundas organizācijā modelis izpaužas kā skolēnu radošā darbība, prasme interpretēt, radīt, saklausīt mūzikas tēlus un pamatot savu izvēli ar mūzikā dzirdēto, savām iepriekšējām teorētiskajām zināšanām un personīgo pieredzi. Tomēr mācību darbība nesniegs vēlamu rezultātu, ja skolēns nebūs ieinteresēts darboties, t.i. skolēnam trūks motivācijas darboties, muzicēt. Mācību procesa gaitā skolēns dziedās, spēlēs utt., tomēr šīs prasmes viņam nekļūs par dzīves nepieciešamību un nesniegs emocionālu gandarījumu. Mācīšanās tiek uzlūkota kā aktīvs garīgs process. Mācības ietver skolēna informācijas pārstrādes stratēģijas stimulēšanu, veidojot sakarības starp esošajām zināšanām un pieredzi un to kas jāmācās. Kopējam radošam noskaņojumam tas viss ir svarīgi. „Varētu apgalvot, ka dzīve ir jāpiedzīvo, nevis jādomā par to. Varētu apgalvot, ka mākslas mērķis ir padarīt šo dzīves piedzīvojumu daudz asāku” (Bono, 2009,169) Tāpēc, mūzikā tādām darbībām, kā „provokācijai” ir liela jēga. Savā ziņā mācīšanās radošo modeli mūzikā var uzskatīt par spēli. Spēle uzlabo daudzus skolēna attīstības aspektus, arī vajadzības pēc estētiskā baudījuma, kas daudzos gadījumos kalpo par spēcīgu motivāciju (Kraigs, Bokums, 2007).

Pētījuma metodika

Pētījumā izmantota empīriskā metode – sociometriskā aptauja, ar mērķi noskaidrot 12 – 13 gadus vecu skolēnu mācību motivācijas iemeslus. Dati iegūti

piedāvājot skolēniem atbildēt uz noteiktiem jautājumiem par viņu mācību motivācijas iespējamajiem pozitīvajiem un negatīvajiem aspektiem, kā arī izzinot skolēnu mācību motivāciju, prognozējot to nākotnes perspektīvā. Veikta skolēnu sniegto atbilžu kvalitatīvā analīze, izdalot mācību motivācijas galvenos faktorus, kā arī veikta iegūto datu statistiskā analīze. Datu apstrādē izmantotas SPSS datu apstrādes metodes: Manna-Vitneja (Mann-Whitney U), Kruskola-Valisa (Kruskal-Walis H) Kendala (Kendall) korelācijas testi, un iegūto rezultātu analīze un interpretācija. Veikta iegūto rezultātu Faktoru analīze. Skolēnu izteiktie viedokļi interpretēti četros aspektos:

- man skolā patīk...,
- man skolā nepatīk...,
- es mācos, jo...
- ir jāmācās, tāpēc, ka....

Pētījumā piedalījās 29 respondenti, 6.-7.klašu skolēni. Respondentu atlase notika pēc nejaušības principa. Apkopojot respondentu viedokļus (skat. 2.tabulu) konstatēts, ka skolēnu viedokļi atšķiras. Atšķirības vērojamas gan izteikto viedokļu saturā, gan viedokļu skaita ziņā. Vērojama skolēnu izteikto viedokļu polaritāte, skolotāju uzskatot gan par pozitīvu, gan par negatīvu motivatoru. Iespējams, šis fakts saistīts ar skolotāja personību un/vai skolēna/skolotāja saskarsmes prasmēm un savstarpējo mijiedarbību. Viedokļu polaritāte vērojama arī izglītības procesa sakarā, uzsverot izglītību kā pozitīvu faktoru un pretēji, atzīmējot grūtības mācībās, lielu mācību slodzi. Iespējams, ka veiksmīgi skolēni mācību procesu uztver pozitīvi, bet mazāk veiksmīgiem, tas izraisa nepatiku.

Visos 4 viedokļu aspektos kā motivators vai gluži otrādi – traucējošs faktors ir draugi. Aspektā „Man skolā nepatīk” „draugi” kā traucējošs faktors tiek identificēti ar mikroklimatu klasē/skolā. Tomēr 3 pārējos aspektos „draugi” var tikt saprasti kā pozitīvs motivators attiecīgā vidē.

Īpatnēja polaritāte vērojama skolēnu izteiktajos viedokļos saistībā ar ģimenes lomu izglītības procesā (vecāki spiež, ģimene lepojas, prieks vecākiem). Ģimene tiek uztverta kā darbību rosinošs faktors, skaidri nenorādot, vai tas ir labi, vai slikti. Analizējot viedokli „lai nespēlētu datorspēles”, to var interpretēt kā vecāku aizliegumu spēlēt datorspēles, tādējādi to pievienojot skolēnu izteiktajiem viedokļiem par ģimenes lomu mācību procesā.

Pamatojoties uz skolēnu sniegto atbilžu kvalitatīvo analīzi, minētos iemeslu var dalīt 5 grupās, kurās par vadošajiem mācību motivatoriem kalpo:

- saskarsme - ar draugiem, ģimeni, skolotājiem;
- izglītība – patīk mācīties, laba izglītība kā karjeras iespējas nākotnē;
- vide – mikroklimats klasē, skolā un apkārtējā fiziskā vide;
- stimuli – ārējie un iekšējie;
- dažādi personīgi iemesli.

Skolēnu izteiktie viedokļi piedāvātajos aspektos
Students' views about the proposed aspects

Aspekts: Man skolā patīk (72 viedokļi)	Aspekts: Man skolā nepatīk (78 viedokļi)
<ul style="list-style-type: none"> • Draugi (24) • Saskarsme (6) • Izglītība (16) • Ēdnīca (3) • Konkrēti mācību priekšmeti(4) • Iespējas kaut ko sasniegt (4) • Skolas pulciņi (4) • Pozitīvi stimuli, dāvanas (2) • Patīk skolā (2) • Skolotāji (7) 	<ul style="list-style-type: none"> • Jāmācās (16) • Jāceļas (4) • Vēlu mājās (8) • Grūti mācīties (16) • Nepiemērots laiks (5) • Skolotāji (4) • Ēdnīca (2) • Skolas vide (3) • Konkrēti mācību priekšmeti (8) • Smaga soma (1) • Maz brīva laika (1) • Mikroklimats (7) • Ilgi jāsež (1)
Aspekts: Es mācos (77 viedokļi)	Aspekts: Ir jāmācās (76 viedokļi)
<ul style="list-style-type: none"> • Zināšanas (14) • Patīk mācīties(1) • Draugi (1) • Ir jācenšas (8) • Skolotājs (1) • Darbs (13) • Izglītība (1) • Vecāki spiež (12) • Nākotne (16) • Lai nepaliktu uz otru gadu (2) • Ģimene lepojas (1) 	<ul style="list-style-type: none"> • Patīk (1) • Zināšanas (18) • Attīstība (11) • Valodas (4) • Profesija (15) • Nepalikt uz otru gadu (2) • Labāka nākotne(9) • Prieks vecākiem (4) • Draugi (2) • Iespēja izcelties (4) • Lai nespēlētu datorspēles (1) • Lai varētu palīdzēt citiem (2)

Rezultātu analīzē, izmantojot Manna-Vitneja testu (Mann-Whitney U), konstatētas nozīmīgas atšķirības ($p=0,046$) respondentu atbildēs par skolas ēdnīcas aktualitāti zēniem un meitenēm. Pretēji visbiežāk izplatītajam viedoklim skolas ēdnīcas aktualitāti uzsver meitenes. Iespējams, tas izskaidrojams ar skolas ēdnīcas zemo kapacitāti, kā rezultātā veidojas garas rindas, kas traucē skolēniem apmierināt savu nepieciešamību pēc pārtikas. Pamatojoties uz novērojumiem, zēni izmanto iespējas apmeklēt tuvāko lielveikalu, tāpēc ēdnīcas pakalpojumi viņiem nav tik aktuāli.

Rezultātu analīzē, izmantojot Kruskola-Valisa testu (Kruskal-Walis H), konstatētas nozīmīgas atšķirības ($p=0,016$) respondentu atbildēs atkarībā no skolēnu vecuma, vērtējot mācību priekšmetu konsultāciju laiku skolā. Analizējot skolas dokumentāciju konstatēts, ka atšķirības saistītas ar klases stundu sarakstu, kas pārklājoties traucē respondentiem apmeklēt konsultācijas mācību priekšmetos sev izdevīgā laikā.

Rezultātu analīzē, izmantojot Kruskola-Valisa testu (Kruskal-Walis H), konstatētas nozīmīgas atšķirības ($p=0,027$) respondentu atbildēs atkarībā no skolēnu vecuma, vērtējot mikroklimatu skolā. Katrā klasē ir atšķirīgs mikroklimats un attiecības starp skolēniem. Diemžēl, ja skolēni mikroklimatu klasē un/vai skolā atzīst par nelabvēlīgu, ir nepieciešama daudz lielāka motivācija mācībās. Īpaši mūzikas stundās, kur pozitīva rezultāta sasniegšanai ir vēlama labvēlīga un darboties rosinoša vide.

Rezultātu analīzē sakarību noteikšanai izmantojot Kendala (Kendall) korelācijas testu, konstatētas nozīmīgas atšķirības ($r=0,444$, $p=0,019$) respondentu atbildēs starp ēdnīcu un draugiem, kā arī starp ēdnīcu un izglītību ($r=0,377$, $p=0,046$). Pamatojoties uz novērojumiem, skolas ēdnīcu skolēni izmanto kā vietu, kur var satikties, kontaktēties pozitīvā gaisotnē, kā arī pārrunāt stundās notiekošo, vai pat „palīdzēt” viens otram ar mājas darbiem. Attiecībā uz mūzikas mācībām, šo sakarību var izmantot kā pamatu neformālai mūzikas izglītībai, apspriežot kopīgu mūzikas pasākumu, grupu u.c. organizēšanu, kuru darbības neformālajā izglītībā bieži ir saistīta ar domubiedriem un draugiem. To apstiprina arī Kendala (Kendall) korelācijas testā, konstatētas nozīmīgas atšķirības ($r=0,482$, $p=0,011$) respondentu atbildēs starp patīk un saskarsme un maksimāli nozīmīgas atšķirības ($r=0,373$, $p=0,048$) respondentu atbildēs starp vajadzību mācīties un saskarsmi.

Tātad, saskarsme starp domubiedriem un draugiem ir viens no galvenajiem motivatoriem kognitīvās izglītības procesā. Ja ar skolēnu kopā ir līdzīgi domājoši draugi, skolēns izvirzīto mērķi sasniedz ātrāk.

Pamatojoties uz šīm sakarībām varam apgalvot, ka viena grupa faktoru, kas veido skolēnu motivāciju ir savstarpēji saistīti. Tie ir: vide, draugi, izglītība, patīk skolā, saskarsme un ir vajadzība mācīties. Visus šos faktorus var uzskatīt par sociāliem motīviem, kuri stimulē skolēna personības attīstību apkārtējā vidē.

Otra faktoru grupa, pamatojoties uz Kendala (Kendall) korelācijas testu, veidojas no iespējām iegūt labāku darbu, draugiem, nākotnes perspektīvām, iespējām dzīvēt kaut ko sasniegt un ģimenes. Tātad, veido pamatus nākotnes perspektīvai un karjerai. To apliecina konstatētas nozīmīgas atšķirības ($r=0,411$, $p=0,029$) respondentu atbildēs starp darbu un draugiem, kā arī starp darbu un iespējām kaut ko sasniegt ($r=0,444$, $p=0,019$). Tāpat, konstatētas nozīmīgas atšķirības ($r=0,411$, $p=0,029$) respondentu atbildēs starp nākotni un draugiem, kā arī nozīmīgas atšķirības ($r=0,444$, $p=0,019$) respondentu atbildēs starp iespējām kaut ko sasniegt un darbu.

Rezultātu analīzē, izmantojot Kendala (Kendall) korelācijas testu, analizējot pozīciju „es mācos tāpēc, ka...” konstatētas nozīmīgas atšķirības ($r=0,460$, $p=0,015$) respondentu atbildēs starp *mamma*, *tētis spiež* un *darbu*. Respondentu viedoklis iespējams saistīts ar vecāku rūpēm par bērnu ar mērķi nodrošināt labu un kvalitatīvu izglītību, vai arī gluži pretēji – apmierināt savas (vecāku) ambīcijas - būt labiem vecākiem un caur bērniem īstenot savus nepiepildītos sapņus.

Rezultātu analīzē, izmantojot Kendala (Kendall) korelācijas testu, analizējot pozīciju „ir jāmacās, tāpēc, ka...” konstatētas nozīmīgas atšķirības ($r=0,374$, $p=0,048$) respondentu atbildēs starp *nākotni* un *ir jāmacās*. Iegūtais rezultāts apstiprina izglītības kā nepieciešamības esamību, lai sasniegtu labāku nākotni. Pamatojoties uz skolēnu anketās sniegto atbilžu kvalitatīvo analīzi – materiāli nodrošinātu nākotni.

Diskusija

Pamatojoties uz zinātniskās literatūras analīzi pētījumā, kognitīvā pieeja pedagogijā uzsver domāšanas un mācīšanās sociālo kontekstu. Šis secinājums apstiprinās veiktajā pētījumā, balstoties uz kuru, skolēnu sniegtie viedokļi interpretējami 2 grupās: caur sociālo kontekstu (vide, draugi, izglītība, patīk skolā, saskarsme un ir vajadzība mācīties) un pamatojoties uz cilvēka domāšanu, akcentējot, izprotot un izvērtējot sabiedrībā aktuālās vērtības (iespējās iegūt labāku darbu, draugi, nākotnes perspektīvas, iespējās dzīvēt kaut ko sasniegt un ģimene). Kognitīvā pieeja pedagogijā mēģina mācīt zināšanas plašākā kopumā, uzsver stratēģijas nozīmi mācīšanās veicināšanai. Mūzikas mācībās 12 – 13 gadus veciem skolēniem svarīgi radīt vidi, kurā skolēni var brīvi izteikt savu viedokli un gūt apkārtējo pozitīvu vērtējumu. Ja mācību saturs mijiedarbojas ar skolēniem aktuālām vērtībām, skolēnu mācību motivācija mūzikas stundā būs pozitīva. Kognitīvā pieeja akcentē apgūstamā materiāla konceptuālo izpratni un domāšanu. Saistībā ar mūzikas mācībām, tas nozīmē pasaules kultūras dažādības izpratni, vienlaikus nezaudējot katras tautas identitāti un iespēju raksturīgākos elementus sintezēt jaunās situācijās. Tādējādi pārstrādājot iegūto informāciju un veidojot sakarības starp esošajām zināšanām un pieredzi un to kas jāmacās. Mācību procesa vērtēšanā dod priekšroku vērtēšanas metodēm, kas prasa konstruktīvas atbildes, visam, kas var atklāt skolēna konceptuālo izpratni daudz labāk nekā tradicionālie testi ar atbilžu izvēli. Mūzikas mācībās ar vērtēšanas metodēm var saprast skolēnu radošo darbošanos mūzikā, pamatojot savu atbildes variantu saistībā ar apgūstamo mācību materiālu pēc noteiktiem kritērijiem.

Summary

Knowledge is important for people to gain deeper understanding of the world, explain and foresee the events, plan and implement actions and develop other new skills. Teachers spend a lot of time on facts, ideas, principles and inquiry skills, which are important in the particular subject. For this reason, they must understand the ways, how important information is learned and processed.

Motivation is a way to achieve better learning results. Motivation takes place during interaction between the external influences and internal condition of the person, his/her needs and other mental formations, containing congenial and obtained experience. Successful learning experience is a strong learning motivator. Different types of interests and understanding of values is a result of the student's education, therefore it can be concluded

that the motivation is both a learning goal and a tool. The society is therefore dependent on the school not only in respect of studying certain subjects, but also because the school creates necessity to achieve success in life.

Creation of learning motivation is one of the main problems of the school. Motivation is the basis for self-improvement; its fulfillment facilitates development of the personality and encourages a pupil to study better in order to reach the set goal. If the teacher knows the reasons for the learning motivation of the pupils, he or she can select the methods and techniques, which could stimulate the inquiry process, and in addition to development of various skills and abilities would increase also the pupils' learning motivation.

Empiric method – sociometric survey is used in the study with a purpose to find out the reasons for learning motivation for the students age 12-13. Data is obtained by asking children to answer specific questions regarding possible positive and negative aspects of their learning motivation, and by finding out the students' learning motivation and planning it from the future perspective. The opinions expressed by the students are interpreted in four aspects: I like to go to school...., I do not like to go to school..... I study, because....., I must study because.....

The opinions provided by the students in the conducted study may be divided in 2 groups: through social context (environment, friends, enjoys school, contact and has a need to study), and based on the human thinking, by accentuating, understanding and evaluating the values important for society (opportunity to get better job, friends, future perspectives, opportunity to achieve something in life and family).

In teaching music for students age 12 – 13, it is important to create environment, where students can freely express their opinion and get positive assessment from others. If the learning content interacts with the values important for the students, their motivation in the music lesson will be positive.

Literatūra

1. Baltušīte, R. (2006). *Skolotāja loma mācīšanās motivācijā*. Rīga: RaKa.
2. Bono, E. (2009). *Domā! Kamēr nav par vēlu*. Rīga: Zvaigzne ABC.
3. Bruner, J.S. (1960). *The Process of education*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
4. Damberg, E. (Red.) (1996). Paedagogik og perspektiv. En gymnasial didaktik. *Munksgaard*.
5. Geidžs, N. L., Berliners, D. C. (1999). *Pedagoģiskā psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC.
6. Goulmens, D. (2001). *Tava emocionālā inteligence*. Rīga: Jumava
7. Karpova, Ā. (1998). *Personība un individuālais stils*. Rīga: Latvijas Universitāte
8. Maslo, E. (2003). *Mācīšanās spēju pilnveide*. Rīga: RaKa.
9. Mayer, R. E., & Wittrosk, M.C. (1996). Problem solving transfer. In D.C. Berliner & R. C. Calfee (Eds.). *Handbook of educational psychology*. New York:Macmillan.
10. *Noteikumi par valsts standartu pamatizglītībā un pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem. 2006. gada 19. decembrī Ministru kabineta noteikumi Nr.1027 (2006)*. Skatīts 23.08.2011. : <http://visc.gov.lv/saturs/vispizgl/standarti>
11. Pressley, M., Woloshyn, V., Lysynchuck, L. M., Martin, V., Wood, E., & Willoughby, T. (1990). A primer of research on cognitive strategy instruction: The important issues and how to adress them. *Educational Psychology Review*.
12. Williams, M./Burden, R.L. (1997). *Psychology for Language Teachers: A Social Constructivist Approach*. Cambridge University Press
13. Vorobjovs, A. (1996). *Psiholoģijas pamati*. Rīga: Mācību apgāds

14. Žogla, I. (2001). Didaktikas teorētiskie pamati. *Rīga: RaKa*. Крайг, Г., Бокум, Д. (2007). Психология развития. 9-е изд. *Питер*
15. Крайг, Г., Бокум, Д. (2007). Психология развития. 9-е изд. *Питер*
16. Пиаже, Ж. (1965). Роль действия в формировании мышления. *Вопросы психологии. Москва: Международная педагогическая академия*
17. Пиаже, Ж. (1994). Избранные психологические труды. *Москва: Международная педагогическая академия*

Iveta Kepule

Rēzeknes Augstskola
Atbrīvošanas aleja 115, Rēzekne, LV-4600, Latvija
e-pasts: kepule.iveta@gmail.com
tālr.+37125939705